

— Rozhovor s Evou Danišovou

| Eva Danišová (vpravo) se svou sestřenicí Vlastou,
rok 2007 | rodinný archiv |

Eva Danišová, rozená Peštová, se narodila 15.3. 1959. Od narození bydlí se svou rodinou v České Třebové. Vychovali ji její prarodiče, u kterých prožila láskyplné dětství. V roce 2004 ukončila na Evangelické akademii v Praze dálkové studium Střední sociálně právní školy. Absolvovala také mediální kurz na Vyšší odborné škole publicistiky v Praze. Spolupracuje s romským časopisem Romano voďi jako překladatelka do romštiny. V současnosti pracuje jako terénní pracovník v Ústí nad Orlicí. V roce 2007 se zúčastnila literární soutěže v romštině vě-

nované poctě Mileny Hübschmannové. Přestože vzbudilo velkou pozornost, nebylo její dílko ovšem dosud publikované. I proto jsme se rozhodli věnovat její osobnosti a tvorbě místo na stránkách našeho periodika.

LV: *Džanav, hoj imar ciknovarbatar rado genehas, al'e leperes, kana tiro kamiben kijo gende ul'ila?*

ED: Imar ciknorestar igen kamavas o gende. Andre školka, kaj phiravas, amenge genelas e učitelka o čechike paramisa. Has amen khere gramofonos the o papus mange mukhelas pre platňa o gadžikane paramisa. Nekhbuter e Karkulka. Tiš šunahas e relaciji Hajaja, oda has sako d'ives andro radios.

LV: *Savi gend'i genehas sar čhajori jekhradededer?*

ED: Palis phiravas andre družina, bo e baba phirelas andre bući. Odoj has but gende. *Honzíkova cesta, Broučci*. Sar man sikhadom te genel, ta imar mange korkori genavas. Jekh knížka vičinen *Divoký pes Dingo*, irinda la rusiko autoris Ruvim Frajerman, ta oda has miri nekhfeder. Sar somas imar bari, ta geľom andre knížnica the andom la mire čhajenge te genen.

LV: *Savo autoris sas vaš tuke sar čhajorake jekhfeder?*

ED: Sar mange has deš berš, ta somas vaj duj čhon andre špitala, has man o šargo nasvaľipen. Odoj gendom upre savore knížki, so odoj has. Leperav, hoj odoj genavas *Ať hodí kamenem* le Kožíkostar, *Dívěnka z hor*, *Na větrné hůrce*, *Jana Eyrová...*, *Manon Lescaut...*, but kajse knížki. Andre škola amenge tiš phenenas, so te genas. Sar has miri era andre škola, ta genahas *Timur a jeho parta...*, *Červená kůlna...*, *Psohlavci*. Na has man jekh nekhfeder autoris.

LV: *Vím, že jsi vždy ráda četla, přesto, vzpomínáš si, kdy se Tvá láska k literatuře zrodila?*

ED: Už od malička jsem měla knížky moc ráda. Ve školce, kam jsem chodila, nám četla učitelka české pohádky. A doma jsme měli gramofon, na něm mi dědeček pouštěl gádžovské pohádky na desce. Nejvíc Karkulku. Taky jsme poslouchali relaci Hajaja, to bylo každý den v rozhlase.

LV: *Kterou knížku jsi jako dítě měla nejradši?*

ED: Pak jsem chodila do družiny, protože babička chodila do práce. Tam bylo hodně knížek. *Honzíkova cesta, Broučci*. Jen co jsem se naučila číst, už jsem si četla sama. Jedna knížka – jmenuje se *Divoký pes Dingo*, napsal ji ruský autor Ruvim Frajerman – ta byla moje nejoblíbenější. Když už jsem byla dospělá, šla jsem do knihovny a půjčila jsem ji svým holčákům, ať si ji taky přečtou.

LV: *Kterého autora sis jako dítě oblíbila?*

ED: Když mi bylo deset, strávila jsem asi dva měsíce v nemocnici se žloutenkou. A tam jsem přečetla všechny knížky, které tam byly. Pamatuji si, že jsem četla např. *Ať hodí kamenem* od Kožíka, *Dívěnka z hor*, *Na větrné hůrce*, *Jana Eyrová...*, *Manon Lescaut...* Hodně takových knih. Ve škole nám taky říkali, co máme číst. V době mé školní docházky jsme četli *Timur a jeho parta...*, *Červená kůlna...*, *Psohlavci*. V té době jsem neměla nějakého autora za nejoblíbenějšího.

LV: *Ko tuke delas god'i, saves autoris te genel?*

ED: Te somas phureder, ta phiravas andre knižnica, na džanavas, so mange te lel, ta lavas ole knižki, so o manuša denas pale. Varesave has igen lache. O rusika autora o Dostojevskij, o Tolstoj.

LV: *Save autori abo savo žanros genebas jekhradeder sar bari?*

ED: Genavas savoro, so mange avlas tel o vasta... o detektivki, maribnaskeri literatura, jekh knižka igen kamav, vičinen la *A bylo ticho*... o autoris hin Lev Nikolajevič Lvovič, hin pal late the filmes *A jitra jsou zde tichá*. Palis phučavas le gadžendar, kas prindžaravas, so mange te požičinav. Avka mange avle andro vasta ajse knižki sar *Vějce a já, Moštárna, Sofiina volba, Na východ od ráje*... but igen šukar literatura. Tiš rodavas knižki, kaj irinen pal o Roma.

LV: *Save a so pal lende mišl'ines?*

ED: Me bisterav le autoren, oda hin miri bi-bacht. Genavas *Cikáni*, so irinda o Karel Mácha, e gendi *Trhání, Povídky*, so irinda o Gorkij, akana na čirla genavas e gendi *Děvčátka rozdělají ohníček*, so irinda o Martin Šmaus. O romani – gende, so na irinen o Roma, sikhaven o romano dživipen sar romantika..., sar svetos, kaj hine o rituala. Aver oda hin andro gende, kaj hine o historicka fakti. Pal o baro dujto mariben, pal o holocaustos. Oda hin bari dukhad'i historija.

LV: *Kdo tě ve výběru autorů ovlivnil?*

ED: Když jsem byla starší, chodila jsem do knihovny. Nevěděla jsem, co si mám vybrat, tak jsem vybírala ty knížky, které lidé zrovna vraceli. Některé byly opravdu krásné. Jako ruští autoři Dostojevskij, Tolstoj.

LV: *Jaké autory či jaký žánr jsi nejvíce četla v dospělosti?*

ED: Četla jsem všechno, co mi přišlo pod ruku... detektivky, válečnou prózu, jednu knížku mám opravdu moc ráda, jmenuje se *A bylo ticho*, autorem je Lev Nikolajevič Lvovič, její filmová podoba nese jméno *A jitra jsou zde tichá*. Pak jsem se ptala gádžů, svých známých, co si mám půjčit. Tak se ke mně dostaly knížky jako *Vějce a já, Moštárna, Sofiina volba, Na východ od ráje*... opravdu velice krásná literatura. Taky jsem vyhledávala knížky, kde se píše o Romech.

LV: *Jaké a jak na Tebe působily?*

ED: Zapomínám autory, to je můj problém. Četla jsem *Cikány*, co napsal Karel Mácha, knížku *Trhání, Povídky*, které napsal Gorkij, teď nedávno knížku *Děvčátka rozdělají ohníček*, co napsal Martin Šmaus. Romány – knihy, které nepíší Romové, představují život Romů jako romantiku... jako svět plný rituálů. Jiné je to ovšem ve vědeckých publikacích, kde jsou historická fakta. O druhé světové válce, o holocaustu, to jsou opravdu velmi bolavé dějiny.

LV: Kana dodžanlal, hoj ekzistinel e romaňi literatura?

ED: Jekhvar tosara džavas andre buti, the gelom mange te cinel o cigaretli. Odoj andre trafika has avri thodo romano žurnalis *Amaro lav*. Duminav, hoj oda has vaj 1989-90 avka varesar. Paľis mange cinavas sako čhon. Irindom andre tiš varesavi cikňi najivno poezija. Hin man khere o ľil, so mange bičhada e redakcija, the hin odoj tele irindľi e Lada Viková. Oda has predal mande perše romane teksti, so dikhľom.

LV: Ta adaj šundam pal peste perševav. Ola tire gilutňa geľle avri, na?

ED: Imar kecivar oda ľil rodavas, hoj tuke sikhavava, no, jekhvar les rakhav, paľis pale našavav, aľe hino ke mande garudo. Akor tut na džanavas, aľe akana som rado, hoj tut prindžarav. O gilutňa? He, sas oda jekh ciknoro roviben... „čhavale čhajale, ma mukhen le dajen korkoren,“ ...abo avka varesar, paľis mekh vareso irindom andro *Romano kurko*...

LV: Save gende – so irinenas romane autori – korkori gendal?

ED: Genavas but le Andrejistar Giňostar andro *Romano kurko* leskere paramisa, *O bijav*. Paľis gendom o Čavargoš, so irinda e Tera Fabiánová. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou* la Elenatar Lackovonatar. O gende, so irinel e Erika Lakatošová – Oláhová. But brožuri. (*Šaj pes dovakeras, Cikáni v Byzanci the aver...*) Andre škola genavas e paramisa „Pal o trin Vlachi“. Oda has ajso pheras, hoj mek akana upre asav.

LV: Kdy ses dozvěděla o existenci romské literatury?

ED: Jednou zrána jsem šla do práce a cestou jsem si zašla koupit cigarety. A tam, v trafice, ležel na pultě romský časopis *Amaro lav*. Mohlo to být v roce 1989 nebo 1990, tak nějak. Pak jsem si ho kupovala každý měsíc. Taky jsem tam poslala nějakou drobnou naivní poezii. Doma mám ještě dopis, co mi přišel z redakce, je tam podepsaná Lada Viková. Tam to byly první romské texty, které jsem viděla.

LV: A tady jsme se tedy poprvé setkaly. Ty Tvé básničky tenkrát, doufám, vyšly.

ED: Už kolikrát jsem hledala ten dopis, že ti ho ukážu, no, jednou ho najdu a pak zase někam založím, ale určitě ho mám někde schovaný. Tehdy jsem tě ještě neznala, ale teď jsem ráda, že tě znám. A ty básničky? Ano, vyšla tam jedna taková plačtivá: „Synové, dcery, neopouštějte své staré mámy...“, „nebo tak nějak. Pak jsem ještě něco napsala do *Romana kurka*...

LV: Která díla romských autorů jsi četla?

ED: Četla jsem hodně povídek od Andreje Giňi v *Romano kurko*. Knížku *Bijav*. Také *Čavargoš* od Tery Fabiánové. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou* od Eleny Lackové. Knihy, které napsala Erika Lakatošová–Oláhová. Mnoho brožur. *Můžeme se domluvit* od M. Hübschmannové, *Cikáni v Byzanci* a mnoho jiných. Ve škole jsem četla pohádku „O třech Vlaších“. To byla taková legrace, že se tomu směju i dnes.

LV: Genehas len andre romaňi abo andre čechi-ko čhib?

ED: Igen rado genav andre romaňi čhib. E paramisi „Pal o trin Vlachi“ hiňi igen phe-rasuňi andre romaňi čhib, aľe sar kamen te phenel gadžikanes, ta imar oda nane avka pherasuno. Te hin e gend'i irimen gadžikanes, ta mange jekh, tiš la rado genav.

LV: Savo autoris sas vaš tuke jekhpaseder?

ED: Na džanav, so upre te phenel, som sik-had'i te genel lachi literatura. O romane au-tora anen vareso nevo, ajso folkloris, o goďa le phure Romendar. Hin andre te šunel mek čeporo e historija, oda, hoj amen, o Roma, džanas, hoj o dživipen hin pharo. Hin amen-ca o mule, o phure, o čhavore. Duminav, hoj o gende nane pal o civilno dživipen, aľe hin andre buter o folkloris.

LV: Sar dikhes pre adad'ivesutňi romaňi litera-tura ke amende?

ED: Na džanav te phenel, či hiňi lachi, abo na. Predal mande oda hin avka, sar te ulon o čhavore. Jekh hino bareder, jekh cikneder. Jekh šukares gilavel, aver te gilavel na džanel. Som lošali te genav romaňi literatura, roma-ne autoren, no mek užarav, či maškar lende na ela vareko mek feder. Hin phares te irinel, predal o but manuša. Me oda šunav avka, hoj o romane autora irinen ča predal o Roma, aver manuš phares achalol e romaňi literatu-ra. The te imar irinen, ta nane but džene, so džanen te irinel romanes. Andre aver čhib če-poro našľol e romaňi specifika.

LV: Četla jsi je v romštině nebo v češtině?

ED: Já čtu moc ráda v romštině. Třeba ta po-hádka „O třech Vlaších“ je opravdu tak le-grační v romštině, ale kdyby se to mělo přelo-žit do češtiny, tak už to tak srandovně není. Vlastně je mi jedno, jestli je knížka psaná romsky nebo česky, čtu ji stejně ráda.

LV: Který autor Tě nejvíce zaujal?

ED: Na to nevím, co bych řekla, jsem zvyklá číst dobrou literaturu. Romští autoři přináše-jí něco nového, takový ten folklór, myšlení starých Romů. V jejich dílech je cítit ještě ta stará romská historie, i to, že my, Romové, víme, jak těžký je život. A že jsou s námi zem-řelí, staří i děti. Myslím, že ty knížky nejsou ani tak o běžném životě, ale je v nich hlavně ten folklór.

LV: A jak bys hodnotila současnou romskou lite-raturu u nás?

ED: Nemohu říci, jestli je dobrá nebo ne. Pro mne je to tak, jako když se rodí děti. Jedno je větší, jiné menší. Jedno má talent ke zpěvu, druhé zpívat neumí. Jsem šťastná, když čtu romskou literaturu, romské autory, ale stále čekám, jestli se mezi nimi neobjeví někdo ješ-tě lepší. Je těžké psát pro všechny lidi. Já to cí-tím tak, že romští autoři píší jen pro romské čtenáře, kdo není Rom, těžko může pochopit romskou literaturu. A když už píší, tak není tolik lidí, kteří umí romsky psát. A v jiném ja-zyce se trochu ztrácí to, co je specificky rom-ské.

LV: Kana tuke avlas pre god'i, hoj the tu vareso irineha?

ED: Me irinavas, sar phiravas pro žurnalisticko kurzos andre Praha, bo man šunavas sar bari žurnalistka. Na irindom nič, so vaš vare-soste mol, ča ajse lavora pal miri baba, the pal o dživipen. Našti phenav, hoj oda hin e literatura.

LV: Perše irinehas romanes abo gadžikanas?

ED: Akor sar dikhlom o romano *Lačho lav*, ta irindom romanes. But kamavas te sikhľu-vel romanes te irinel.

LV: U pro žurnalisticko kurzos irinehas romanes abo čechika?

ED: Ta odoj amendar kamenas čechika buťa... dine amen the specificko ukolis, te pisinias romaňi paramisi, aľe andre čechiko čhib... Oda has regulerno žurnalisticko škola. Pisinahas the diktati.

LV: Akorestar džalas imar but paňi het, phen mange, probinehas te čhinel mek vareso, abo tut ispidňa ča oja suťaža vaš e paťiv la Milena Hübschmannovo?

ED: Džanavas, hoj e Milena has igen lachi džuvľi, čačes le Romen kamelas, irinavas vaš lake, bo mange pharo pal late...

LV: So tuke pašeder – e poezija abo e proza?

ED: Igen kamav e poezija, nekhbuter le K. J. Erbenos. Oda has predal mande, sar somas terňi, sar ruzencos. No e proza kamav buter, bo te hin mištes irind'i e gend'i, ta manuš (me)

LV: Kdy napadlo tebe poprvé psát?

ED: Já poprvé psala, když jsem chodila na žurnalistický kurz do Prahy, protože jsme se cítila jako velká novinářka. Nenapsala jsem ale nic, co by za něco stálo. Jen takové krátké střípky o mé babičce, o životě a tak. O tom nemohu mluvit jako o literatuře.

LV: Psala jsi nejprve česky nebo romsky?

ED: Tehdy, jak jsem viděla romské *Lačho lav*, tak jsem psala romsky. Moc jsem toužila naučit se romsky psát.

LV: A na tom žurnalistickém kurzu jsi psala romsky nebo česky?

ED: Tak tam po nás chtěli, abychom psali česky... dali nám ale taky specifický úkol, napsat romskou pohádku, ale v češtině. Byla to opravdu žurnalistická škola. Psali jsme i diktáty.

LV: Od té doby uteklo hodně času, zkoušela sis psát ještě něco nebo Tě přiměla až soutěž věnovaná poctě Mileny Hübschmannové?

ED: Víím, že Milena Hübschmannová byla velmi dobrý člověk, Romy měla opravdu ráda, psala jsem pro ni, protože je mi těžko, chybí mi...

LV: Je ti bližší poezie nebo próza?

ED: Poezie si velice vážím, nejvíce K. J. Erbeny. To byl pro mne, když jsem byla mladá, jakoby ruzenec. Ale prózu mám radši, protože když je knížka napsaná dobře, tak člověk jako

bisterel pre savoreste. Či les vareso dukhal, či hin les dukh pro jilo. Me bisterav the te tavel, the te džal andre sklěpa. Akana genavas, so irinda e Tereza Boučková, *Rok kohouta*. Duminav, hoj oda hin igen šukar gend'i, pal o romane čhavore, pal o pharipen lenca, pal o dživipen.

LV: Šaj imar gend'al e Sudba ursitorů, so irinda o Mateo Maximoff? Sar tut šunebas, kana la genehas?

ED: Duminav, hoj e gend'i igen mištes sikhavel o romane tradiciji, pařiv, jagalo rat, the oda, hoj o Roma pařan, hoj na dživas ča amen, a'e hine amenca the amare mule, the pařan, hoj so amen užarel, oda ela. Šunavas man avka, sar somas cikni the e baba mange vakerebas tiš o paramisa.

LV: Pařav, hoj the tu mek barvalareba e romani literatura. Kereba tuke časos, abo hin tut varesave konkretna ideji?

ED: Na, nane man ideji, o romanone autora len e god'i nekhbuter peskere dživipnestar, miro dživipen andro jekh romanos na rešlöl... na som literatka, bo hin man bari pařiv kijo manuša, so čačes kerde lachi literatura... Ko džanel, so phenava, sar avava phureder, varekana vareso irinav, the pařis čihav het. Mek dikhaha.

já zapomene na všechno. Já zapomenu i navřit nebo dojít na nákup. Teď třeba jsem četla knížku od Terezy Boučkové – *Rok kohouta*. Myslím, že to je moc dobrá knížka o romských klucích, o starostech s nimi, o životě.

LV: Měla jsi už možnost přečíst Sudbu ursitorů od Matéa Maximoffa? Jak na Tebe působila?

ED: Knížku jsem přečetla za jeden večer. Myslím, že kniha skvěle přibližuje romské zákony, tradice, vášeň a víru v nadpřirozené síly. Připomnělo mi to mé dětství, jak, když jsem byla malá, vyprávěla mi babička právě takové příběhy.

LV: Doufám, že i Ty romskou literaturu ještě obohatíš. Uděláš si na ni čas nebo máš už konkrétní plány?

ED: Ne, konkrétní plány nemám, románoví autoři čerpají nejvíce ze svého života a můj život by se do jednoho románu ani nevešel..., ale nejsem literátka a velmi si vážím dobrých spisovatelů... Kdo ví, co řeknu, až budu starší. Někdy si něco píšu a pak to zahodím. Ještě uvidíme.

Romano džaniben – řilaj 2008

Časopis romistických studiř

Tento řasopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Publikace byla financována hlavnřím městem Praha z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin na územřím hl. m. Praky pro rok 2008.

Toto říslo je výstupem z výzkumného záměru ř. MSM 0021620825
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětř holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčková 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300
Šěfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadřlková
Technická redaktorka: Eva Zdařilová

Recenzovali: doc. PhDr. Jiřř Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs

Sazba: Petr Teichman
Tisk: PBtisk, Příbram
Produkci zajiřřřuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz
Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně pořřtovného a balného)
ISSN 1210-8545

Evidenční říslo podle tiskového zákona: MK řR E 6882

Nevyřřádané rukopisy a fotografie se nevracejř. Obsah zveřřejněných polemických řlánků
nemusř být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno

Ředitelstvřm pořřt Praha ř.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.